

ΘΑΝΑΣΗΣ Ν. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

Θεατρικές διαδρομές

σε κείμενα, βιβλία και παραστάσεις
για παιδιά και ενήλικες

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Πρόλογος:

Χρυσόθεμις Σταματοπούλου-Βασιλάκου

Ομ. Καθηγήτρια Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών



Εκδόσεις Πάραλος

Αθήνα 2021

Πρόλογος

Με ιδιαίτερη χαρά προλογίζω την παρούσα έκδοση του εκλεκτού συναδέλφου στη θεατρολογική έρευνα, Θανάση Ν. Καραγιάννη, με τίτλο *«Θεατρικές διαδρομές σε κείμενα, βιβλία και παραστάσεις για παιδιά και ενήλικες: ιστορικά και θεωρητικά ζητήματα»*, (Εκδόσεις Πάραλος, Αθήνα 2021), την πιο πρόσφατη, με την ευχή να μην είναι η τελευταία στη μακρά και ακμαία συγγραφική πορεία του.

Έχοντας διανύσει 44 χρόνια προσφοράς στα γράμματα και στην εκπαίδευση ως εμπνευσμένος παιδαγωγός και μάχιμος εκπαιδευτικός, πρώην Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ, αλλά και ως ερευνητής και μελετητής του σχολικού θεάτρου, του θεάτρου για παιδιά και εφήβους και της παιδικής λογοτεχνίας, ευρύτερα, Διδάκτορας Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, ο Θανάσης Καραγιάννης με την παρούσα έκδοσή του συμπληρώνει 30 τόμους πλούσιου και πολύπλευρου συγγραφικού έργου, προσφέροντας αφειδώλευτα γνώση και έμπνευση δημιουργίας στον χώρο της εκπαίδευσης και της έρευνας.

Το κύριο αντικείμενο της μελέτης του, το παιδικό θέατρο ή καλύτερα το θεατρικό έργο για παιδιά είναι ένα τεράστιο και εν πολλοίς ανεξερεύνητο αντικείμενο στο οποίο ο Θανάσης Καραγιάννης έχει αφιερώσει ένα σημαντικό μέρος του ερευνητικού και συγγραφικού του βίου, συμβάλλοντας αποφασιστικά στη γνώση και στην εμπάθυνση του αντικειμένου με τις ενδελεχείς και εμπεριστατωμένες μελέτες του που εντυπωσιάζουν με το θησαυρό των νέων πληροφοριών που φέρνουν στην επιφάνεια.

Όπως έχει ήδη επισημάνει ο Βάλτερ Πούχκερ *«ο χώρος του παραστασιολογίου του σχολικού θεάτρου είναι αχανής και δυσπρόσιτος ως προς τις πηγές»*. Γι' αυτό και το έργο του Θανάση Καραγιάννη καθίσταται ακόμη πολυτιμότερο για τον πλούτο των πληροφοριών που προσφέρει στους σύγχρονους ερευνητές και σε κάθε ενδιαφερόμενο μελετητή.

Η παρούσα έκδοση έρχεται ως επιστέγασμα της προηγηθείσας μακροχρόνιας συγγραφικής και ερευνητικής ενασχόλησης του Θανάση Καραγιάννη. Εδώ, συγκεντρώνει σε ένα συλλογικό τόμο *miscellanea*, μικρότερες σε έκταση συμβολές του που επ' ουδενί υπολείπονται σε αξία του εκτενούς κυρίως έργου του στον τομέα των αυτοτελών εκδόσεων.

Πρόκειται για συλλογή κειμένων που συνέγραψε και στη συνέχεια δημοσίευσε, για διάφορες περιστάσεις, τα οποία χωρίζονται σε πέντε (5) ενότητες:

α) Δοκίμια, άρθρα και εισηγήσεις σε συνέδρια, σεμινάρια, ημερίδες (6 κείμενα)

β) Κριτικές θεάτρου (14 κείμενα)

γ) Βιβλιοπαρουσιάσεις (33 κείμενα)

δ) Συνεντεύξεις (3 κείμενα) και

ε) Διάφορα (8 κείμενα)

Λόγω της περιορισμένης έκτασης του προλόγου, θα αναφερθώ στα κείμενα που προσέλκυσαν περισσότερο το ενδιαφέρον μου.

Όπως μου έχει ο ίδιος διηγηθεί, κατά την τελευταία δεκαετία, ασχολήθηκε πιο συστηματικά με τη θεατρολογική έρευνα. Έτσι, αναζήτησε αθησαύριστο υλικό σε σχολικές βιβλιοθήκες, ανοργάνωτες τις περισσότερες φορές, ή σε ξεχασμένες συλλογές παιδικών και σχολικών βιβλίων σε κάποια σκονισμένα ντουλάπια σε αίθουσες και αποθήκες σχολείων. Επίσης σε δημοτικές και κοινοτικές βιβλιοθήκες και ιστορικά αρχεία, που κρύβουν ακόμα θησαυρούς, οι περισσότερες των οποίων παραμένουν δυστυχώς ακατάγραφες μέχρι σήμερα.

Απόρροια των ερευνών του αυτών είναι ο τόμος *Ιστορία της δραματολογίας για παιδιά στην Ελλάδα (1871-1949) και την Κύπρο (1932-1949)* (Εκδόσεις Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2012, 550 σελ.).

Πρόκειται για την πρώτη εκδομένη εκτενή και εμπεριστατωμένη μελέτη για το αντικείμενο αυτό, που συνοδεύεται από παραρτήματα με λεπτομερή βιβλιογραφία έργων για το σχολικό θέατρο από τον 19ο αιώνα μέχρι το 1974, έργο εξαιρετικά βοηθητικό, πραγματικό απόκτημα για τη μελέτη του παιδικού θεάτρου, που αποδελτίωσα συστηματικά και συμπεριέλαβα στο έργο μου *Ελληνική βιβλιογραφία θεατρικών έργων, διαλόγων και μονολόγων 1900-1940* (2 τόμοι, Αθήνα, Ίδρυμα Ουράνη, Αθήνα 2020).

Στο αντικείμενο αυτό προσθέτει τώρα νέο υλικό με τη μελέτη του: «*Ο Θανάσης Διάκος και η μάχη της Αλαμάνας στο σχολικό μας θέατρο (1950-1974): Μία πρώτη προσέγγιση*», όπου παρουσιάζει θεατρικά έργα για παιδιά με θέμα το πρόσωπο του ήρωα του 1821, Αθανασίου Διάκου και τον μαρτυρικό θάνατό του, θεματολογία πολύ ενδιαφέρουσα και επίκαιρη λόγω και του φετινού εορτασμού της επετείου των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση (σελ. 64-114). Το μελέτημα συμπληρώνεται με παραστασιογραφία, συμπεράσματα, κατάλογο θεατρικών έργων και βιβλιογραφία (σελ. 108-114).

Στην ίδια θεματολογία του σχολικού θεάτρου εντάσσεται και το μελέτημα: «*Δραματοποιήσεις παραμυθιών στο σχολικό θέατρο της περιόδου 1956-1966*» (σελ. 115-136), θέμα εξίσου πολύ επίκαιρο λόγω της εκτεταμένης χρήσης δραματοποιημέ-

νων κειμένων από την ελληνική και ξένη λογοτεχνία στη σχολική και επαγγελματική σκηνή για ενήλικες και παιδιά που παρατηρείται στην ελληνική και παγκόσμια σκηνή τις τελευταίες δεκαετίες και πριν την αρχή του 21ου αιώνα. Το μελέτημα αυτό επικεντρώνεται στη δραματοποίηση παραμυθιών και συμπληρώνεται με σχετική βιβλιογραφία (σελ. 133-136).

Ιδεολόγος της Αριστεράς, που διατυπώνει με θέρμη και παρρησία τις πολιτικές απόψεις του στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο όπου έχει συνεργαστεί, ο Θανάσης Καραγιάννης καταθέτει και στην παρούσα έκδοση τρία (3) σχετικά κείμενα, μικρότερα σε έκταση:

α) *«Ο Μπέρτολτ Μπρεχτ και το διδακτικό διαλεκτικό έργο του κατάλληλο για παιδιά και εφήβους: Μία πρώτη προσέγγιση»* (σελ. 19-55), όπου εντοπίζει και αναδεικνύει από το συνολικό μπρεχτικό έργο αντιπροσωπευτικά ποιητικά, θεατρικά και πεζογραφικά κείμενα για παιδιά, κείμενα που διακρίνονται για την πολιτική χροιά τους και την επαναστατική και διαλεκτική/μαρξιστική σκέψη του συγγραφέα τους.

β) *«Παιδαγωγικά και ιδεολογικά ζητήματα σε προλογικά κείμενα του σχολικού θεάτρου»* (σελ. 56-63), όπου ο συγγραφέας στο σύντομο κείμενό του επισημαίνει τις παιδαγωγικές απόψεις που έχουν διατυπώσει στους προλόγους των έργων τους ο Γρηγόριος Ξενόπουλος, η Ευφροσύνη Λόντου - Δημητρακοπούλου, ο Φίλιππος Δ. Κολοβός, ο Στράτης Π. Παπαδάκης και ο Γιώργος Ματσινόπουλος. Μελετώντας τους προλόγους ο Θανάσης Καραγιάννης εντόπισε και μία ομάδα συγγραφέων έργων για σχολικές παραστάσεις, όπου μέσα από το ιδεολογικό τρίπτυχο *«Πατρίς-Θρησκεία-Οικογένεια»* της μεταξικής και μεταπολεμικής περιόδου εμφιλοχωρούν αντικομμουνιστικές ιδέες, όπως στις περιπτώσεις των Νικ. Α. Βιτζηλαίου, Ευθύμιου Η. Γούβαλη (1938), Β. Χ. Κριτσέλη (1957) και Κώστα Παπαπαναγιώτου (1957). Το θέμα αυτό που έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον του, όπως σημειώνει ο ίδιος, θα αποτελέσει αντικείμενο μελλοντικού μελετήματός του.

γ) Στην ίδια θεματολογία εντάσσεται και το σύντομο κείμενό του με τίτλο *«Η αστική προπαγάνδα στο σχολικό θέατρο της περιόδου 1941-1949: Αντικομμουνισμός, θρησκοληψία, εθνικισμός, ανορθολογισμός»* που καθρεπτίζει ανάγλυφα τα δέκα αυτά χρόνια για την ιστορία της χώρας μας (σελ. 150-156).

Με την ευκαιρία αναφοράς στα τρία προηγηθέντα κείμενα, πρέπει εδώ να επαινήσουμε την αξιοποίηση του περιεχομένου των προλόγων έργων για παιδιά που συγκέντρωσε και μελέτησε ο Θανάσης Καραγιάννης στον τόμο του *Σχολικό θέατρο και σκηνικές οδηγίες για σχολικές παραστάσεις (1923-1974). Πρόλογοι. Θεωρητικά και πρακτικά ζητήματα* (Εκδόσεις Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2018, 276 σελ.). Πρόκειται για μία εξαιρετική έκδοση, πολύτιμο εργαλείο για εκπαιδευτικούς, θεατρολόγους και σκηνοθέτες, γιατί εκτός από την ανάδειξη της συμβολής των συγ-

γραφών παιδικού θεάτρου σε θέματα αισθητικής και παιδαγωγικών απόψεων μέσα από τους προλόγους των έργων τους, στο δεύτερο μέρος του τόμου δημοσιεύονται σκηνικές οδηγίες για σχολικές παραστάσεις που αποκαλύπτουν εύγλωττα τους τρόπους υλοποίησης των σχολικών παραστάσεων στην εξεταζόμενη διαχρονία, συνδέοντας τα κείμενα με τη σκηνική πράξη, πολύτιμη πηγή για τη μελέτη της ιστορίας της ελληνικής παραστασιολογίας. Παρόμοιας σημασίας και αξίας είναι και το βιβλίο του *Σχολικό Θέατρο (1871-1974). Πρόλογοι Θεατρικών Έργων & Σχολικών Γιορτών* (Εκδόσεις Πάραλος, Αθήνα 2013), στο οποίο περιέχονται 140 πρόλογοι θεατρικών έργων για παιδιά.

Στη συνέχεια δύο μελετήματα είναι αφιερωμένα στον πολυσχιδή συγγραφέα και διανοητή της Αριστεράς, ηθοποιό, θιασάρχη και μεταφραστή του Σαίξπηρ, Βασίλη Ρώτα (1889-1977), στη μελέτη της ζωής και του έργου του οποίου έχει αφιερώσει ένα σημαντικό μέρος του ερευνητικού και συγγραφικού έργου του, ο Θανάσης Καραγιάννης (βλ. αρχικά, αφιερώματα για τον Βασίλη Ρώτα στα περιοδικά *Ερευνα*, αρ. 1, 2001, *Το Σχολείο και το Σπίτι*, αρ. 444-445, 2002, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, αρ. 126-127, 2002, *Διαβάζω* αρ. 434, 2002, *Μανδραγόρας*, αρ. 38, 2008 και στη συνέχεια αναλυτικά στη διδακτορική διατριβή του *Ο Βασίλης Ρώτας (1889-1977) και η συμβολή του στη λογοτεχνία για παιδιά και εφήβους: Ποίηση – Θέατρο – Πεζογραφία – Κλασσικά Εικονογραφημένα: θεματολογικές, ιδεολογικές, παιδαγωγικές προσεγγίσεις*», που κατατέθηκε στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων το 2005 (432 σελ.) με την οποία του απονεμήθηκε το 2006 ο τίτλος του Διδάκτορα Επιστημών Αγωγής με βαθμό «Άριστα» και η οποία εκδόθηκε από τις εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή το 2007 σε ένα καλαίσθητο ογκώδη τόμο (654 σελ.).

Στη διατριβή του ο Θανάσης Καραγιάννης μελετά μία λιγότερο γνωστή πτυχή του έργου του Βασίλη Ρώτα, αυτού για παιδιά και εφήβους που απλώνεται σε όλα τα είδη του γραπτού λόγου θέατρο, ποίηση, πεζογραφία και στις εικονογραφημένες εκδόσεις, τα *Κλασσικά Εικονογραφημένα*, αγαπημένη συντροφιά της παιδικής και νεανικής ηλικίας για χιλιάδες ελληνόπουλα, όπως και για την υπογράφουσα και παράλληλα προχωράει στην πολύπλευρη ανάλυση του έργου του, ερμηνευτικά, θεματολογικά, ιδεολογικά και παιδαγωγικά.

Στο μελέτημά του για τον Βασίλη Ρώτα στην παρούσα έκδοση με τίτλο *«Βασίλης Ρώτας : Η λογοτεχνική και θεατρική περιπλάνησή του κατά την περίοδο 1908-1938: Συμβολή στην ιδεολογική ενίσχυση του εργατικού και ταξικού κοινωνικού κινήματος»*, ο Θ. Καραγιάννης, αντλώντας υλικό από τις προηγούμενες μελέτες του για τον Ρώτα, συμπληρώνει και εμπλουτίζει με νέα στοιχεία παραθέτοντας ενδεικτικά κειμενικά αποσπάσματα ποίησης και θεάτρου (σελ.137-148).

Στον Βασίλη Ρώτα είναι επίσης αφιερωμένο και το πρώτο κείμενό του στην

ενότητα Ε' «Διάφορα» με τίτλο «Βασίλης Ρώτας, Μέγα εθνικό κεφάλαιο: Σημειώσεις για το έργο του» με αφορμή τα 100 χρόνια από τη γέννησή του, επέτειο που εορτάστηκε το 1989. Στο σύντομο αυτό κείμενο γίνεται ανασκόπηση της ζωής και του έργου του τιμώμενου και συμπληρώνεται από πλήρες σχετικό χρονολόγιο (σελ. 292-303).

Στην ενότητα Β' «Κριτική θεάτρου», ο Θ. Καραγιάννης δημοσιεύει δεκατρία (14) κείμενα κριτικής θεάτρου για παραστάσεις από το 2004 έως το 2019 που έχει δημοσιεύσει μεταξύ άλλων στο περιοδικό «Θέματα Παιδείας», στην εφημερίδα «Απογευματινή» της Κωνσταντινούπολης και στην ηλεκτρονική ιστοσελίδα «Ατέχνως» (<https://atexnos.gr>).

Ο ίδιος ήταν επίσης υπεύθυνος της τακτικής εβδομαδιαίας σελίδας «Κριτική θεάτρου» με τίτλο «Θέατρο για παιδιά» στην εφημερίδα «ΡΙζοσπάστης» από το 2008-2010, όπου δημοσίευε κριτικές παραστάσεων για παιδιά, επίσης υπεύθυνος της εβδομαδιαίας τηλεοπτικής εκπομπής στο σταθμό «902» το 2009-2010 και το 2014 της εβδομαδιαίας εκπομπής στο *webradio* του «902» με τον ίδιο τίτλο.

Ο Θανάσης Καραγιάννης είχε την καλοσύνη να δωρίσει στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών το καλοκαίρι 2020 74 κουτιά αρχειοθέτησης με αρχειακό υλικό από παραστάσεις παιδικού θεάτρου της δεκαετίας 2000-2010 με θεατρικά έργα, προγράμματα παραστάσεων, φωτογραφίες, αφίσες, βίντεο και λοιπό οπτικοακουστικό υλικό, απόρροια της ανωτέρω δραστηριότητάς του. Για την πρωτοβουλία του αυτή το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών τον ευχαρίστησε θερμά για τη συμβολή του στον εμπλουτισμό των ερευνητικών εργασιών του Τμήματος, προσφέροντας υλικό προς έρευνα στην ακαδημαϊκή κοινότητα.

Στην ενότητα Γ' «Βιβλιοπαρουσιάσεις» αναδημοσιεύονται τριάντα τρία (33) κείμενα βιβλιοπαρουσιάσεων αυτοτελών εκδόσεων σημαντικών μελετητών και ηθοποιών που έχει δημοσιεύσει στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο από το 1987 έως και το 2013 και στην ιστοσελίδα «Ατέχνως» στο διάστημα 2015-2021, τα οποία φανερώνουν τα ιδιαίτερα πνευματικά και ερευνητικά ενδιαφέροντα του κρίνοντα.

Το βιβλίο ολοκληρώνεται με δύο ακόμη ενότητες Δ' «Συνεντεύξεις» (3 κείμενα) και Ε' «Διάφορα» (8 κείμενα). Από τις δύο αυτές ενότητες σταχυολογώ τα κείμενα εκείνα που φέρνουν στην επιφάνεια άγνωστο υλικό για το ρωμαϊκό ερασιτεχνικό και σχολικό θέατρο στην Κωνσταντινούπολη του 20ού αιώνα τη μεταπολεμική περίοδο, προκαλώντας μου ιδιαίτερη συγκίνηση για ένα αντικείμενο στο οποίο έχω αφιερώσει το μεγαλύτερο μέρος του ερευνητικού και συγγραφικού μου έργου, με έμφαση στην περίοδο από το 19ο αιώνα μέχρι το 1922, αλλά και γιατί η θεατρική δραστηριότητα των Ρωμίων της Πόλης στα δύσκολα αυτά χρόνια, μετά τη μικρασιατική καταστροφή, δεν έχει καμία σύγκριση με την πολύ-

πλευρη δράση και τον πλούτο τής πριν το 1922 περιόδου θεατρικής και γενικότερης καλλιτεχνικής δραστηριότητας του κωνσταντινουπολίτικου ελληνισμού. Το θέμα αυτό συμπληρώνεται με συνέντευξη του συγγραφέα από τον Αιμίλιο Κομβόπουλο, κωνσταντινουπολίτη ερασιτέχνη ηθοποιό και σκηνοθέτη για τον οποίο έχει εκδώσει και σχετικό βιβλίο/αφιέρωμα (Εκδόσεις Τσουκάτου, Αθήνα 2019) και με δημοσιεύσεις δειγμάτων θεατρικών έργων.

Ο παρών τόμος, που προλογίζω, εμπλουτίζεται με άγνωστο αντιπροσωπευτικό φωτογραφικό υλικό, τα κείμενα είναι ενδιαφέροντα και ευανάγνωστα, θετικά στοιχεία που προΐδεάζουν για την ευχάριστη πρόσληψή του από το αναγνωστικό κοινό, ειδικό και μη. Είμαι βέβαιη ότι θα αξιοποιηθεί και θα αξιολογηθεί επαινετικά από τους ειδικούς μελετητές, αλλά και από κάθε ενδιαφερόμενο.

Ας είναι καλοτάξιδο και γρήγορα να φέρει τη συνέχειά του.

Χρυσόθεμις Σταματοπούλου-Βασιλάκου

Ομ. Καθηγήτρια Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

